

ТУРЧИНА Т.В.,

асистент, кафедра іноземних мов,
Українська академія банківської
справи НБУ, м. Суми

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ

Поряд з іншими напрямками Європейської інтеграції культурно-освітній та науково-технічний займають особливе місце, зумовлене потенційною можливістю досягти вагомих успіхів у інтеграційному процесі саме на цих напрямках. Вони охоплюють галузі середньої та вищої освіти, перепідготовку кадрів, науку, культуру, мистецтво, технічну та технологічну сфери. Необхідність реформування системи освіти України, її удосконалення і підвищення рівня якості є найважливішою соціокультурною проблемою, яка значною мірою обумовлюється процесами глобалізації.

Ключові слова: вища освіта, реформування, удосконалення, глобалізація, інтеграція.

Наряду с другими направлениями европейской интеграции культурно-образовательный и научно-технический занимают особое место, обусловленное потенциальной возможностью достичь весомых успехов в интеграционном процессе именно на этих направлениях. Они охватывают области среднего и высшего образования, переподготовку кадров, науку, культуру, искусство, техническую и технологическую сферы. Необходимость реформирования системы образования Украины, ее совершенствования и псвышения уровня качества является важнейшей социокультурной проблемой, которая в значительной мере обуславливается процессами глобализации.

Ключевые слова: высшее образование, реформирование, совершенствование, глобализация, интеграция.

Together with other areas of European integration cultural-educational, scientific and technical areas occupy special place, due to a potential opportunity to achieve significant progress in the integration process on these areas. They cover the fields of secondary and higher education, training, science, culture, art, technical and technological spheres. The necessity to reform the education system of Ukraine, its improvement and quality refinement is the most impor-

Вища освіта у контексті інтеграції до європейського освітнього простору

an socio-cultural problem that is largely determined by processes of globalization.

Keywords: education system, reforming, improvement, globalization integration.

Через входження у третє тисячоліття розвиток України визначається в загальному контексті європейської інтеграції з орієнтацією на фундаментальні цінності західної культури: парламентаризм, права людини, права національних меншин, лібералізацію, свободу пересування, свободу отримання освіти будь-якого рівня, тощо. Сучасні демократичні тенденції вимагають від громадянина усвідомлення власної ролі і значення в житті суспільства. Важливими умовами демократичного суспільства є ціннісні орієнтації, такі як громадянська освіченість, компетентність, виховання поваги до прав людини, толерантності, вміння знаходити компроміс. Необхідно, щоб громадяни знали свої права та обов'язки, дотримувались закону, мислили критично і незалежно. [5]. Все це повинно ретранслюватися системою освіти та виховання особистості у суспільстві. Освіта є пріоритетним напрямом державної політики України. Держава виходить з того, що освіта – це стратегічний ресурс соціально-економічного, культурного і духовного розвитку суспільства, поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення міжнародного авторитету й іміджу нашої держави, створення умов для самореалізації кожної особистості. Актуальність проблеми зумовлена тим, що проблема виховання та самовиховання творчої особистості у процесі трансформації української освіти набуває особливої ваги лише за умови демократизації освіти. Це передбачає широке впровадження в освіту принципів та ідей демократії.

Метою даної статті є аналіз актуального стану освіти в Україні та окреслення перспектив інтеграції до Європейського простору. Одним із пріоритетних напрямів стратегічного розвитку України визнано інтеграцію нашої держави в європейське співтовариство. Найпершим кроком української освіти на шляху до інтеграції в Європу є впровадження Болонського процесу у вищих навчальних закладах. У програмному документі Болонського процесу MAJOR CHARTA UNIVERSITATUM сказано: «Університети повинні давати майбутнім поколінням освіту і виховання, що навчає їх, а через них інших, поважати велику гармонію навколишнього середовища і самого життя» [4]. Основною метою інтеграції є підготовка навчальними закладами таких фахівців, знання й уміння яких могли б бути використані як на користь нашої країни, так і на користь усієї Європи. Передбачається, що в недалекому майбутньому українські випускники мають отримувати дипломи європейського зразка, які згідно відатимуть міжнародним стандартам і надаватимуть нашим громадянам справедливе право на вибір. Наші фахівці зможуть влаштуватися на роботу в

будь-якій країні Європи, при цьому за бажанням можливо буде навчатися далі або змінити спеціальність. Останнє стає можливим завдяки положенню Болонського процесу про фундаментальну освіту.

Інтеграція української освіти повинна відбуватися в контексті відповіді на вимоги зовнішніх змін, до яких відноситься глобалізація, інформаційна революція. Але дуже важливими в українському суспільстві є внутрішні зміни, такі як становлення державності, відродження культури, збереження гуманістичних принципів виховання, формування нової моралі. На це неодноразово звертали увагу українські вчені і педагоги, зокрема, В. П. Андрущенко, М. З. Згуровський, В. Г. Кремень, М. Ф. Степко, Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ [2]. У працях цих педагогів розглядаються не тільки сучасні проблемні області розвитку української освіти, але й прогнозуються перспективи їхнього найкращого розв'язання.

Вітчизняна освіта завжди славилася своєю широтою та глибиною. Її завданням було не тільки надавати знання і вміння, а й насамперед, формувати особистість, її загальну культуру, світосприйняття і кругозір. Подібні властивості вітчизняної вищої освіти давали підстави стверджувати, що вуз є джерелом формування національної інтелігенції, в якій поєднуються як високий рівень професійної підготовки, так і гідні моральні риси особистості. Саме така ситуація відображала суспільні потреби та була притаманною нашому суспільству. Відомо, що кардинальні перетворення у світі впродовж останніх десятиліть змінили саме людство, освіту та суб'єктів освітнього процесу; відповідних перетворень зазнав і процес виховання у вузі. Проте, міркуючи про глобальні процеси, важливо не втратити зв'язок між об'єктивними, загальнозначущими речами і особистістю з її соціальними якостями, що передусім є продуктами виховання і самовиховання [2].

Інтеграція України у світовий освітній простір вимагає постійного вдосконалення національної системи освіти, пошуку ефективних шляхів підвищення якості освітніх послуг, апробації та впровадження інноваційних педагогічних систем, реального забезпечення рівного доступу всіх її громадян до якісної освіти, модернізації змісту освіти і організації її адекватно світовим тенденціям і вимогам ринку праці, забезпечення безперервності освіти та навчання протягом усього життя, розвиток державно-громадської моделі управління.

Реформування системи освіти України – це нагальна необхідність. Удосконалення і підвищення рівня якості освіти є найважливішою соціокультурною проблемою, яка значною мірою обумовлюється процесами глобалізації та потребами формування позитивних умов для індивідуального розвитку людини, її соціалізації та самореалізації у цьому світі. Для цього необхідно затвердження нормативно-правового забезпечення в галузі освіти з урахуванням вимог міжнародної та європейської систем стандартів та сертифікації

Сучасний ринок праці вимагає від випускника не лише глибоких теоре-

будь-якій країні Європи, при цьому з бажанням можливо буде навчатися далі або змінити спеціальність. Останнє стає можливим завдяки положенню Болонського процесу про фундаментальну освіту.

Інтеграція української освіти повинна відбуватися в контексті відповіді на вимоги зовнішніх змін, до яких відносяться глобалізація, інформаційна революція. Але дуже важливими в українському суспільстві є внутрішні зміни, такі як становлення державності, утвердження культури, збереження гуманістичних принципів виховання, формування нової моралі. На це неодноразово звертали увагу українські вчені і педагоги, зокрема, В. П. Андрущенко, М. З. Згуровський, В. Г. Кремень, М. Ф. Степко, Л. Л. Товажнянський [2]. У працях цих педагогів розглядаються не тільки сучасні проблемні області розвитку української освіти, але і прогноуються перспективи їхнього найкращого розв'язання.

Вітчизняна освіта завжди ставилася своєю широтою та глибиною. Її завданням було не тільки надавати знання і вміння, а й насамперед, формувати особистість, її загальну культуру, світосприйняття і кругозір. Подібні властивості вітчизняної вищої освіти дали підстави стверджувати, що вуз є джерелом формування національної інтелігенції, в якій поєднуються як високий рівень професійної підготовки, так і гідні моральні риси особистості. Саме така ситуація відображає суспільні потреби та була притаманною нашому суспільству. Відомо, що кардинальні перетворення у світі впродовж останніх десятиліть змінили саме людство, освіту та суб'єктів освітнього процесу; відповідних перетворень знає і процес виховання у вузі. Проте, міркуючи про глобальні процеси, важливо не втратити зв'язок між об'єктивними, загальнозначущими речами і особистістю з її соціальними якостями, що передусім є продуктами виховання і самовиховання [2].

Інтеграція України у світовий освітній простір вимагає постійного вдосконалення національної системи освіти, пошуку ефективних шляхів підвищення якості освітніх послуг, апробації та впровадження інноваційних педагогічних систем, реального забезпечення рівного доступу всіх її громадян до якісної освіти, модернізації змісту освіти і організації її адекватно світовим тенденціям і вимогам ринку праці, забезпечення безперервності освіти та навчання протягом усього життя, розвиток державно-громадської моделі управління.

Реформування системи освіти України – це нагальна необхідність. Удосконалення і підвищення рівня якості освіти є найважливішою соціокультурною проблемою, яка значною мірою обумовлюється процесами глобалізації та потребами формування позитивних умов для індивідуального розвитку людини, її соціалізації та самореалізації у цьому світі. Для цього необхідно затвердження нормативно-правового забезпечення в галузі освіти з урахуванням вимог міжнародної та європейської систем стандартів та сертифікації.

Сучасний ринок праці вимагає від випускника не лише глибоких теоре-

тичних знань, а здатності самостійно їх застосовувати в нестандартних, постійно змінюваних життєвих ситуаціях, перехід від суспільства знань до суспільства життєво компетентних громадян.

Для реалізації курсу на інтеграцію до Європейського союзу, забезпечення всебічного входження України в європейський політичний, економічний і правовий простір Указами Президента України затверджена Стратегія інтеграції України до Європейського союзу. Основними напрямками культурно-освітньої і науково-технічної інтеграції визначено впровадження європейських норм і стандартів в освіті, науці і техніці, презентація і поширення власних культурних і науково-технічних здобутків у ЄС. Це сприятиме підвищенню в Україні європейської культурної ідентичності та входження до загальноєвропейського інтелектуально-освітнього та науково-технічного середовища.

Важливо усвідомити також те, що розв'язання комплексу завдань, пов'язаних з приєднанням України до Болонського процесу, до європейського освітньо-наукового простору на основі підготовки майбутніх професіоналів знаходиться у площині рішень, спрямованих на новий інноваційний, науково-технологічний розвиток України. Це – перш за все, нова філософія освітньої діяльності, нові принципи організації навчального процесу, новий тип відносин між викладачем та студентом, це, зрештою нові технології опанування знань і повна прозорість навчального процесу.

Уведення довгострокової стратегії модернізації всієї системи вищої освіти вимагає застосування якісних інноваційних заходів з урахуванням вимог і потреб інформаційного суспільства. Враховуючи це, важливим моментом реструктуризації навчального процесу ВНЗ України – є запровадження інноваційних освітянських технологій, рішення цього завдання спрямовано на :

- перехід від педагогічного традиціоналізму до нових форм і методів навчання, орієнтованих на формування творчої особистості, яка вміє поєднувати в різних варіантах теоретичні завдання, наукові здобутки з вирішенням питань, які виникають на практиці;
- підвищення творчої активності студентів під час аудиторних занять шляхом упровадження ділових і рольових ігор, ігрового проектування, „кейс-методів”, бріфінг-семініарів, відеотренінгів тощо;

Сучасний стан розвитку теорії і практики освіти характеризується напруженим пошуком шляхів актуального й прогнозного (випереджувального) реагування на виклики часу. Високий динамізм змін, глобалізаційні процеси, непередбачуваність майбутнього, кризи, інтенсивне зростання високотехнологічних виробництв і комунікацій, людської географічної й економічної мобільності – усе це позначається на якості життя у кожній країні. На жаль, в Україні за роки незалежності склалися несприятливі умови для розвитку вищої освіти. Багато суперечностей періоду становлення ринкової економіки не стимулюють її розвиток. Освіта вимагає впровадження реформ, що обу-

мовлені як потребами суспільства, так і євроінтеграційними тенденціями. Однією з головних проблем є суперечність між сферою вищої освіти і ринком праці. Якщо на початку 90-х років минулого століття студенти були зацікавлені в отриманні різноманітних базових знань, щоб бути затребуваними на ринку праці, то сьогодні ситуація інша. Інтелектуально місткі сектори вітчизняної економіки суттєво деградували. На ринку праці стали затребувані переважно працівники сфери послуг, де не потрібні фундаментальні природничі та інженерні знання. З цих причин у студентів знизився стимул до набуття таких знань, до отримання якісної, передової освіти. Цьому сприяло і те, що вища школа в нашій країні суттєво «відрізана» від передової науки. Без високого рівня науки у нашій країні, особливо її фундаментальної основи, немає своїх новітніх технологій, немає високих стандартів матеріального і духовного життя наших людей, немає повноправного місця у високій європейській і світовій цивілізації.

Тож наскільки українська освіта відповідає глобалізаційним тенденціям. викликам часу? Як впливає її реформування на особистісний розвиток кожного, на культурний, економічний, соціальний прогрес нашої держави? Як створити в умовах перехідного кризового суспільства якісну освіту? Ці та інші проблеми прагнуть осмислити українські вчені, аналізуючи світовий і вітчизняний досвід. Людство перебуває на новому етапі розвитку цивілізації – розбудовується інформаційне суспільство, економіка знань. Освіта, віддзеркалюючи соціально-економічні запити, стає вагомим ресурсом у конкуруючих ринкових суспільствах, які пришвидшують інноваційний поступ. Тому сучасна людина у молодшому і зрілому віці об'єктивно змушена бути мобільнішою, гнучкішою, більш інформованою, а також критично і творчо мислячою, громадянсько активною і відповідальною, а відтак умотивованою до свого розвитку, навчання, освіти.

До найважливіших світових тенденцій, що визначають зовнішні впливи на розвиток освіти, належить усебічна глобалізація життя, протистояти якій не в змозі жодне суспільство.

Глобалізація поступово перетворює світ на єдиний простір, де без перешкод рухаються товари, послуги, капітали, інформація і особливо люди. збагачуючи одне одного, прискорюючи змінність суспільного життя.

Складні і суперечливі процеси глобалізації знаходять своє відображення й у сфері освіти. Передусім активно формуються інноваційні утворення "світовий освітній простір", "європейський освітній простір", "світові освітні мережі". Різні рівні інтеграції освітніх, наукових, педагогічних, урядових, громадських організацій створюють небачені можливості для їх співпраці, взаємодії в умовах інтерналізації різних сфер життя суспільства. Відбувається глобалізація навчальної, дослідницької, інноваційної діяльності за рахунок формування нових систем дистанційного навчання і дослідницьких мереж, які діють у світі незалежно від географічних та політичних кордонів. У контек-

сті глобалізаційних викликів у багатьох країнах постає нова тенденція щодо ціннісного виміру освіти, тобто її значення для окремої людини, суспільства в цілому, економіки тощо. У зв'язку з цим, на думку багатьох учених, її можна розглядати як надання споживачам певних освітніх послуг, а отже, освіта стає товаром, що задовольняє новітні потреби і водночас комерціалізується, перетворюючись на предмет бізнесу.

Особливий виклик це становить для нашої країни, яка, адаптуючись до загальноосвітніх процесів, утверджує свою державність, незалежність, національну єдність, нові суспільні відносини, аби виступати рівноправним суб'єктом світотворення заради людського благополуччя.

У контексті глобалізаційних тенденцій і сучасних викликів українська освіта повинна професійніше готувати людину до життя в інформаційному суспільстві, суспільстві знань та інновацій. Вхідження світу у науково-інформаційний тип прогресу зумовлює необхідність формування людини з інноваційним мисленням, інноваційною культурою, здатністю до інноваційної діяльності.

Чітке визначення орієнтирів України на входження в європейській освітній і дослідницький простори у контексті Болонського і Копенгагенського процесів. Лісабонської стратегії актуалізує проблеми якості вищої, професійно-технічної освіти, особистісного розвитку фахівців, їх мобільності на ринку праці, посилює значущість створення умов для безперервної освіти [3].

Інтеграція освітньої і наукової складових у діяльності вищих навчальних закладів є необхідною умовою якісної підготовки фахівців, розвитку й реалізації інтелектуально-творчих здібностей науково-педагогічних працівників і студентської молоді, вагомим чинником розвитку наукового й інноваційного потенціалу держави. Необхідність поєднання навчання і досліджень на всіх циклах вищої освіти зазначена у Бельгійському (Лювенському) комюніке 2009 р. «Болонський процес 2020 – Європейський простір вищої освіти в новому десятиріччі». Така необхідність впливає й з Лісабонської стратегії щодо створення Європейського дослідницького простору, у формуванні якого провідна роль покладається на вищу школу, університети. Реальна інтеграція освітньої і наукової складових у діяльності вищих навчальних закладів можлива за умови визначення як критерії якості вищої освіти здійснення наукових досліджень з урахуванням їх визнання міжнародною науковою спільнотою (опублікування результатів досліджень у наукових виданнях з високим фаховим рейтингом, які перекладаються багатьма мовами, реферуються, цитуються), використання їх результатів у навчальному процесі, залучення студентів до дослідницької діяльності, орієнтацію викладання на новітні наукові досягнення, розвиток інтелектуально-творчого потенціалу студентської молоді[7].

Висновки. Оновлені стандарти української освіти повинні поєднувати національні та загальноєвропейські компоненти, враховуючи факти загаль-

ноевропейського розвитку, включаючи необхідні знання про Європу, європейські надбання, цінності та орієнтири. Зміни у змісті української освіти взагалі мають бути основним дієвим інструментом її реформування та приведення у відповідність з загальноєвропейськими стандартами, що відповідають нагальним потребам сьогодення.

Для практичної реалізації стратегічного курсу України на європейську інтеграцію необхідно поширювати у суспільстві просвітницьку діяльність, створити відповідні освітні проекти і програми, розробити і запровадити у середні загальноосвітні заклади курс «Європейські студії», який підготує молоде покоління до повноцінного існування в європейському просторі.

В Україні реформування освіти і подальшого її успішного розвитку є необхідною умовою процесів глибокої трансформації суспільно-політичного устрою та соціально-економічного укладу. Якщо ми ставимо перед собою максимально високу мету інтегрування в сучасні структури європейської цивілізації, то необхідно усвідомити, що всі названі питання необхідно вирішувати системно.

Література

1. Бєлова Л. О. Виховна система ВНЗ: питання теорії та практики / Л. О. Бєлова. – Х.: НУА, 2004. – С. 35.
2. Вища освіта України і Болонський процес: Навчальний посібник / За редакцією В. Г. Кременя / М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук, В. В. Грубінко, І. І. Бабін. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – С. 384.
3. Гуманізм та освіта: Матеріали X наук.-практ. конф. 14-16 вересня 2010 року. – В., 2010.
4. Євроатлантична інтеграція: реалії та перспективи // Матеріали науково-практичної конференції. – Вінниця, 2006. – С. 216.
5. Кобернік С. Г. Концепція змісту освіти для європейського виміру України / С. Г. Кобернік, Н. Ю. Кузьміна, О. В. Овчарук, Л. І. Парашенко, Ф. З. Степанов, І. Г. Тараненко. – К., 2005. – С. 24.
6. Полушкіна Т.В. Болонський процес як засіб інтеграції і демократизації вищої освіти України/Т.В. Полушкіна. – К., 2004. – С. 14.
7. Рябоконт О.В., Сапогов В.А. Інтеграція України у Європейський освітній простір/О.В. Рябоконт, В.А. Сапогов Міжнародний форум «Мовна освіта: шляхи до євро інтеграції»: Тези доповідей / За ред. С.Ю. Ніколаєвої, К.І.Онiщенко. –К.; Ленвіт, 2005. – С.223.